

NSvK

NIJMEEGSE STICHTING VOOR

KAMER MUZIEK

70E SEIZOEN

JUBILEUM

2019—2020

concert 6

WOENSDAG 12 FEBRUARI 2020

FAURÉ QUARTETT

DIRK MOMMERTZ — PIANO

ERIKA GELDSETZER — VIOOL

SASCHA FRÖMBLING — ALTVIOOL

KONSTANTIN HEIDRICH — CELLO

CONCERTGEBOUW DE VEREENIGING
NIJMEGEN
GROTE ZAAL
AANVANG CONCERTEN 20.15 UUR

In 1995, rond de honderdvijftigste verjaardag van Gabriel Fauré, besloten vier studenten van de Musikhochschule Karlsruhe een strijkkwartet te formeren dat ze de naam gaven van deze Franse componist. Inmiddels gegroeid en gerijpt, behoort het Fauré Quartett medio 2020 tot de top van de Europese strijkkwartetten. Hoog tijd dus om het gezelschap in Nijmegen uit te nodigen. Met drie werken uit de 'eredivisie' van het pianokwartet belooft het een avond van hoog niveau te worden.

Het pianokwartet

Mag Joseph Haydn gelden als de uitvinder van het pianotrio en het strijkkwartet, Wolfgang Amadè Mozart komt de eer toe het pianokwartet en ook het strijkkwintet op de muzikale kaart te hebben gezet. De klassieke kamermuziek werd met deze nieuwe genres, waaraan qua belangrijkheid ook het pianokwintet kan worden toegevoegd, ongelooflijk verrijkt.

Het pianokwartet is een uitbreiding van het pianotrio (piano, viool en cello) met een altviool. Vóór Mozart experimenteerden Johann Christian Bach (de 'Londense' Bach) en zijn collega Johann Schobert al met muziek voor deze bezetting. Mozart schreef slechts twee pianokwartetten: KV 478 in g-klein en KV 493 in Es-groot. Het zijn de eerste meesterwerken in een lange reeks. Na Mozart verrijkten nog tientallen componisten het genre, van vroeg in de negentiende tot diep in de twintigste eeuw. Beethoven, Mendelssohn, Schumann, Brahms en Dvořák, Saint-Saëns en Fauré zijn enkele van de 'grotten' die hierbij genoemd moeten worden.

De drie vanavond te beluisteren composities, hoe verschillend ook van elkaar, hebben minstens één gezamenlijk kenmerk: ze geven omfloerst of rechttoe rechtaan een inkijk in de gemoedsgestalten van de betreffende componist. Die varieert van mistroostig omwille van de verloren geliefde bij Gabriel Fauré, stormachtig jubelend bij Robert Schumann – toen inmiddels gelukkig getrouwd met Clara Wieck – tot verdrongen hartstocht bij Johannes Brahms. Hartstocht vanwege Brahms' nooit uitgesproken gevoelens voor dezelfde Clara, de in Europa alom vereerde weduwe van Robert Schumann, na diens (vroeg) dood in 1856.

Meesterlijk geschreven

Gabriel Fauré, dikwijls in één adem genoemd met Claude Debussy en Maurice Ravel, is een van de belangrijke Franse componisten in de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw. Fauré's muziek is altijd doel op zich, geen middel. Ze epateert niet maar overtuigt juist door haar bescheidenheid, met als belangrijke kenmerken een heldere structuur, edele harmoniek en qua expressie een zekere terughoudendheid. Dit laatste komt vooral terug in zijn latere werken. Zijn vrij kleine oeuvre omvat ook prachtige kamermuziek: twee pianokwartetten, twee pianokwintetten, twee sonates voor respectievelijk viool en piano, en cello en piano. Velen beschouwen juist deze reeks als de kern van Fauré's kunstenaarschap – en terecht.

Het Pianokwartet, opus 15, is een meesterlijk geschreven stuk, vitaal en bruisend van energie. Toch zijn er ook donkere ondertonen te beluisteren, zoals in het melancholieke Adagio dat min of meer zou zinspelen op de verbroken relatie met zijn verloofde Marianne Viardot in 1877. Op het vurige Allegro molto moderato, met zijn trotse hoofdthema dat regelmatig wordt omspeeld door een tweede, lieflijkere gedachte, volgen een flitsend Scherzo en het al genoemde diep bewogen Adagio. De finale Allegro molto grijpt qua stemming terug op het begindeel, waarmee de cirkel rond is. Ook hier zijn twee duidelijk contrasterende thema's te horen. De slotmaten van deze finale, culminerend in stralend C-groot, vormen de vervoerende apotheose van dit (vroeg) meesterwerk, dat in Parijs in 1880 met

programma

- 1 **Gabriel Fauré** (1845–1924)
Pianokwartet nr. 1 in c, opus 15 (1879)
 - *Allegro molto moderato*
 - *Scherzo: Allegro vivo*
 - *Adagio*
 - *Allegro molto*
- 2 **Johannes Brahms** (1833–1897)
Pianokwartet nr. 3 in c, opus 60 (1875)
 - *Allegro non troppo*
 - *Scherzo: Allegro*
 - *Andante*
 - *Finale: Allegro comodo*
- 3 **Robert Schumann** (1810–1856)
Pianokwartet in Es, opus 47 (1842)
 - *Sostenuto assai – Allegro ma non troppo*
 - *Scherzo: Molto vivace*
 - *Andante cantabile*
 - *Finale: Vivace*

Het maken van beeld- en geluidsopnamen is niet toegestaan.

de componist achter de vleugel in première ging.

Bezinning en troost

Johannes Brahms liet een oeuvre na dat zowel opvalt door de uiterste zorgvuldigheid waarmee het werd opgebouwd als door de rijkdom van het verwerkte, thematische materiaal. Zijn kamer-muziek neemt, net als bij Fauré, een opvallende plaats in binnen zijn composities. Brahms' kamermuziekwerken dateren uit soms ver uit elkaar liggende perioden. Ook bij de drie pianokwartetten is dit het geval. De eerste twee zijn nog kort na elkaar geschreven in 1856, maar het Derde pianokwartet werd pas voltooid in 1875. Toch stond het zeer waarschijnlijk al in 1853 op de lessenaar. Waarom had het stuk zo'n moeizaam scheppingsproces? Brahms bezocht in 1853 het echtpaar Schumann in Düsseldorf. Hij raakte met beiden zeer bevriend en vatte een sterke genegenheid op voor Clara, die wederzijds zou blijken, zonder dat het na Roberts vroege dood tot een verbintenis kwam. Brahms liefdesgevoelens brachten hem echter in een diepe crisis; hij legde de compositie opzij en zou haar twintig jaar later slechts met grote moeite voltooien. Het duistere karakter van het stuk spreekt in dit opzicht boekdelen. Er heerst onrust en strijd op alle fronten; zelfs het afsluitende koraal in de Finale kan Brahms' gevoel van machte-loosheid en verloren gevoel niet verdrijven – ondanks de wending naar C-groot. Slechts in het al in 1854 gecomponeerde gelijkmoedige Andante – in dit verband een duidelijke hommage aan Clara – komt bezinning en troost naar voren.

Florestan en Eusebius

Schumanns scheppingsdrang manifesteerde zich bij vlagen. Tussen 1830 en 1840 ontstonden zijn grote pianocomposities. In 1840 schreef hij niet minder dan 138 liederen, merendeels voor zijn jonge vrouw Clara Wieck. Daarop volgden in 1841 allerlei orkestwerken, waaronder zijn vier symfonieën. Tenslotte kwamen in 1842 in één ruk de drie strijkkwartetten, het Pianokwintet en het Pianokwartet tot stand. Met name de twee laatste vormen voor velen het hoogtepunt van Schumanns kamermuziek. Het Pianokwartet, opus 47, is in menig opzicht de tegenhanger van het Pianokwintet, opus 44. Overwegend poëtisch van karakter, weerspiegelt het stuk een ideaalbeeld van de componist met in de muzikale uitwerking beurtelings verwijzingen naar Florestan, de krachtige en extroverte zijde van zijn talent, tegenover Eusebius, de meer beschouwelijke en gevoelvolle kant. Dit uit zich in sterk bevlogen momenten, afgewisseld met heel ingetogen passages. De vier instrumenten zijn daarbij prachtig op elkaar afgestemd, zonder dominantie van de piano – wat opmerkelijk is voor een pianokwartet. Op de geheimzinnig aandoende inleiding, *Sostenuto assai*, volgt een gevleugeld *Allegro* (Florestan). Het tweede deel is een sprookjesachtig, elfenrijk *Scherzo* dat Mendelssohn niet zou hebben misstaan. Het prachtig voortvloeiende *Andante cantabile* (Eusebius) vormt met zijn twee duidelijk te onderscheiden thema's het ware hoogtepunt van dit magnum opus van Schumann. Het werk eindigt met een briljante finale waarin we Florestan terughoren.

Ton Gijsbers